

2025. 12 (6)

Asian Journal

"STEPPE PANORAMA"

ISSN 2710-3994

ISSN 2710-3994 (online)

Құрылтайшысы және баспагері: Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Ғылыми журнал Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде 2025 ж. 5 сәуірде тіркелген. Тіркеу нөмірі № KZ91VPY00116246. Жылына 6 рет жарияланады (электронды нұсқада).

Журналда тарих ғылымының *келесі бағыттары* бойынша ғылыми жұмыстар жарияланады: тарих, этнология.

Жарияланым тілдері: қазақ, орыс, ағылшын.

Редакция мен баспаның мекен-жайы:

050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй

ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Тел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Журнал сайты: <https://ajspiie.com>

© Ш.Ш. Уәлиханов атындағы
Тарих және этнология институты 2025
© Авторлар ұжымы, 2025

БАС РЕДАКТОР

Қабылдинов Зиябек Ермұқанұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР ҒЖБМ ҒКШ.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас директоры. (Қазақстан)

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА

Аутрам Алан (Outram Alan) — археология ғылымдарының докторы, Эксетер университеті, тарих және археология кафедрасының профессоры. (Ұлыбритания)

Аширов Адхамжон Азимбаевич — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Өзбекстан Республикасы Ғылым академиясының Тарих институтының Этнология және антропология орталығының меңгерушісі. (Өзбекстан)

Әбіл Еркін Аманжолұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаты. (Қазақстан)

Әлімбай Нұрсан — тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

Вернер Кунтһиа (Werner Cynthia) — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Техас университеті. (АҚШ).

Дайнер Александр (Diener Alexander) — тарих ғылымдарының докторы, профессор. Канзас университеті. (АҚШ)

Жаркен Айгүл Мәлікқызы — тарих ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)

Көкебаева Гүлжауһар Какенқызы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. (Қазақстан)

Кригер Виктор (Kriege Viktor) — тарих ғылымдарының докторы, Нюрнбергтегі Бавариялық немістер мәдени орталығының (BKDR) ғылыми қызметкері. (Германия)

Оайон Изабель (Ohayon Isabelle) — тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, CERCEC директорының орынбасары, Францияның Ұлттық ғылыми зерттеу орталығының (CNRS) қызметкері. (Франция)

Сабурова Татьяна — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Индиана университеті. (АҚШ)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) — PhD, Оксфорд университетінің профессоры. (Ұлыбритания)

Муминов Ашірбек Құрбанұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Ислам тарихы, өнер және мәдениет ғылыми-зерттеу орталығының аға ғылыми қызметкері IRCICA – İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. (Түркия)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс педагогикалық университеті. (Литва)

Смағұлов Оразақ Смағұлұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Балон ғылым академиясының корр.-мүшесі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы сыйлықтың лауреаты, ғылым мен техниканың еңбек сіңірген қайраткері, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)

Таймағамбетов Жәкен Қожахметұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР Ұлттық музейі. (Қазақстан)

Томохико Уяма — PhD, Хоккайдо университетінің Славян және Еуразиялық зерттеулер орталығының профессоры (Жапония)

Ян У. Кэмпбелл (Ian W. Campbell) — PhD, Калифорния университетінің профессоры (АҚШ)

ЖАУАПТЫ РЕДАКТОР

Қайпбаева Айнагүл Толғанбайқызы — тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының жетекші ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

ҒЫЛЫМИ РЕДАКТОРЛАР

Қапаева Айжан Тоқанқызы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының Бас ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

Кубеев Рустем Жаулыбайұлы — Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

ТЕХНИКАЛЫҚ ХАТШЫ

Копеева Сания Жуматайқызы — магистр, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының қызметкері. (Қазақстан).

ISSN 2710-3994 (online)

Учредитель и издатель: РГП на ПХВ «Институт истории и этнологии им.Ч.Ч. Валиханова»
Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан

Научный журнал зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации
Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан, свидетельство
о регистрации:

№ KZ91VPY00116246 от 03.04.2025 г. Публикуется 6 раз в год (в электронном формате).

В журнале публикуются научные работы *по следующим направлениям* исторической науки:
история, этнология.

Языки публикации: казахский, русский, английский.

Адрес редакции и издательства:

050010 Республика Казахстан, г. Алматы, ул. Шевченко, д. 28

РГП на ПХВ Институт истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова КН МНВО РК

Тел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Сайт журнала: <https://ajspiie.com>

© Институт истории и этнологии
имени Ч.Ч. Валиханова, 2025
© Коллектив авторов, 2025

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Кабульдинов Зиябек Ермуханович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, генеральный директор Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова КН МНВО РК. (Казахстан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Абиль Еркин Аманжолович — доктор исторических наук, профессор, Депутат Мажилиса Парламента РК. (Казахстан)

Алимбай Нурсан — кандидат исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан)

Аутрам Алан (Outram Alan) — доктор археологических наук, профессор департамента археологии и истории Университета Эксетера. (Великобритания)

Аширов Адхамжон Азимбаевич — доктор исторических наук, профессор, заведующий Центром этнологии и антропологии Института истории Академии наук Республики Узбекистан. (Узбекистан)

Вернер Синтия (Werner, Cynthia) — доктор исторических наук, профессор. Техасский университет. (США)

Дайнер Александр (Diener Alexander) — доктор исторических наук, профессор. Канзасский университет (США)

Жаркен Айгуль Маликовна — доктор исторических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилёва. (Казахстан)

Исмагулов Оразак Исмагулович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, член-корр. Болонской академии наук, лауреат премии им. Ч.Ч. Валиханова, заслуженный деятель науки и техники, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. (Казахстан)

Кокебаева Гульжаухар Какеновна — доктор исторических наук, профессор Казахского Национального университета им. аль-Фараби. (Казахстан)

Кригер Виктор (Kriege Viktor) — доктор исторических наук, научный сотрудник Баварского культурного центра немцев (BKDR) в Нюрнберге. (Германия)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) — PhD, профессор Оксфордского университета. (Великобритания)

Муминов Аширбек Курбанович — доктор исторических наук, профессор, старший научный сотрудник Исследовательского центра исламской истории, искусства и культуры. IRCICA – İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. (Турция)

Оайон Изабель (Ohayon Isabelle) — кандидат исторических наук, профессор, заместитель директора CERCEC, сотрудник Национального центра научных исследований Франции (CNRS). (Франция)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) — доктор педагогических наук, профессор, Вильнюсский педагогический университет. (Литва)

Сабурова Татьяна — доктор исторических наук, профессор, Университет Индианы. (США)

Таймагамбетов Жакен Кожаметович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, Национальный музей РК. (Казахстан)

Томохико Уяма — PhD, профессор Центра славяно-евразийских исследований Хоккайдского университета (Япония)

Ян Кэмпбелл (Ian W. Campbell) — PhD, профессор Калифорнийского университета (США)

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Каипбаева Айнагуль Толганбаевна — кандидат исторических наук, ведущий научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан)

НАУЧНЫЕ РЕДАКТОРЫ

Капаева Айжан Токановна — доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан).

Кубеев Рустем Джаулыбайулы — научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан).

ТЕХНИЧЕСКИЙ СЕКРЕТАРЬ

Копеева Сания Жуматаевна — магистр, сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан).

ISSN 2710-3994 (online)

Founder and publisher: RSE on REM "Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology" of the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan

The scientific journal is registered at the Committee for Communications, Informatization and Information of the Ministry for Investments and Development of the Republic of Kazakhstan, registration certificate: No. KZ91VPY00116246 dated 03.04.2025. The journal is published 6 times a year (in electronic format).

The journal publishes scientific works in the *following areas* of historical science: history, ethnology.

Publication languages: Kazakh, Russian, English.

Editorial and publisher address:

28 Shevchenko Str., 050010, Almaty, Republic of Kazakhstan

RSE on REM Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology CS MSHE of the Republic of Kazakhstan

Tel.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Journal website: <https://ajspiie.com>

© Ch.Ch. Valikhanov Institute
of History and Ethnology, 2025
© Group of authors, 2025

EDITOR-IN-CHIEF

Kabuldinov Ziyabek Ermukhanovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General Director of Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology SC MSHE RK. (Kazakhstan)

EDITORIAL BOARD

Abil Yerkin Amanzholovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Member of the Mazhilis of the Parliament of the RK. (Kazakhstan)

Alimbay Nursan — Candidate of Historical Sciences, Professor, Chief Researcher at the Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

Azimqulov Javohir — Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Center for Ethnology and Anthropology at the Institute of History, Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan. (Uzbekistan)

Diener Alexander — Doctor of Political Science, Professor, University of Kansas. (USA)

Ian W. Campbell — PhD, Professor at the University of California (USA)

Ismagulov Orazak Ismagulovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Corresponding Member of Bologna Academy of Sciences, winner of Ch.Ch. Valikhanov Award, Honored Worker of Science and Technology, Professor of L.N. Gumilyov University. (Kazakhstan)

Kokebayeva Gulzhaukhar Kakenovna — Doctor of Historical Sciences, Professor at the Al-Farabi Kazakh National University. (Kazakhstan)

Kriege Viktor — Doctor of Historical Sciences, Researcher at the Bavarian Cultural Center of Germans (BKDR) in Nuremberg. (Germany)

Morrison Alexander — PhD, Professor, University of Oxford. (UK)

Muminov Ashirbek Kurbanovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Senior Researcher at the Research Center for Islamic History, Art and Culture. IRCICA (İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi). (Turkey)

Ohayon Isabelle — Candidate of Historical Sciences, Professor, Deputy Director of CERCEC, Researcher at the French National Center for Scientific Research (CNRS). (France)

Outram Alan — Doctor of Archaeological Sciences, Professor in the Department of Archaeology and History at University of Exeter. (Britain)

Rimantas Želvys — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vilnius Pedagogical University. (Lithuania)

Saburova Tatiana — Doctor of Historical Sciences, Professor, Indiana University. (USA)

Taimagambetov Zhaken Kozhakhmetovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, National Museum of the Republic of Kazakhstan. (Kazakhstan)

Werner, Cynthia — Doctor of Historical Sciences, Professor, Texas university. (USA)

Tomohiko Uyama — PhD, Professor at the Slavic-Eurasian Research Center, Hokkaido University. (Sapporo, Japan)

Zharken Aigul — Doctor of Historical Sciences, Professor at L.N. Gumilyov Eurasian National University. (Kazakhstan)

EXECUTIVE EDITOR

Kaipbayeva Ainagul Tolganbayevna — Candidate of Historical Sciences, leading researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology (Kazakhstan).

ACADEMIC EDITOR

Kapaeva Aizhan Tokanovna — Doctor of Historical Sciences, Professor, Chief Researcher at the Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

Kubeyev Rustem Dzhaulybayuly — researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

TECHNICAL SECRETARY

Kopeyeva Saniya Zhumataevna — Master's, researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

ТАРИХ / ИСТОРИЯ / HISTORY

Published in the Republic of Kazakhstan
Asian Journal "Steppe Panorama"
Has been issued as a journal since 2014
ISSN 2710-3994.
Vol. 12. Is. 6, pp. 1605-1618, 2025
Journal homepage: <https://ajspiie.com>

FTAXP / MPHTI / IRSTI 03.20
https://doi.org/10.51943/2710-3994_2025_12_6_1605-1618

PRINCIPLES OF THE STRUGGLE FOR NATIONAL STATEHOOD (USING THE EXAMPLE OF THE «USH ZHUZ» PARTY)

Aigerim E. Abdikhanova¹, Zhanat K. Akhmetova^{2}, Syrim A. Abdimanov³*

¹Kazakh National Women's Teacher Training University
(114, Gogol Str., 050040 Almaty, Republic of Kazakhstan)
Master of history, senior lecturer
<https://orcid.org/0000-0002-2843-7330>. E-mail: aigerimabdikhanova@gmail.com

²Kazakh National Women's Teacher Training University
(114, Gogol Str., 050040 Almaty, Republic of Kazakhstan)
Candidate of Historical Sciences, Acting Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0001-6671-1954>. E-mail: akhmetova.zhanat73@gmail.com

*Correspondent author

³School-gymnasium No. 65
(101, K. Satbaeva Str., 050060 Almaty, Republic of Kazakhstan)
<https://orcid.org/0009-0005-1093-4215>. E-mail: syrym_1979_kz@mail.ru
History teacher, educational researcher

© Valihanov IHE, 2025

© Abdikhanova A.E., Akhmetova Zh.K., Abdimanov S.A., 2025

Abstract. Introduction. This scientific article will consider the history of fighting positions for national statehood at the beginning of the twentieth century on the example of the party «Ush zhuz». Based on archival materials and published scientific research, the ideological initiatives, programmatic foundations and general "social democratic" principles of the «Ush Zhuz» party are analyzed. *Goals and objectives of the study* – The main purpose of writing this scientific work is to comprehensively examine the positions of representatives of the national intelligentsia in the struggle for national statehood at the beginning of the 20th century, to study various points of view from a new historical perspective. In this regard, it is necessary to analyze the socio-political activities of national activists of the Kazakh society within the framework of archival documents and published scientific research, as well as to determine the «socialist» direction of the political struggle waged by the «Ush Zhuz» party. During the writing of the article, the principles of historical and objective knowledge, methods of source-based systematization and historiographic differentiation were used. *Results.* At the beginning of the twentieth century, against the background of the changes taking place in Kazakh society, the party «Ush Zhuz» entered the political scene. An objective assessment of the political activity and role in the historical arena of the first "socialist" party established in our country, as well as its movement in the social democratic direction, is closely linked with the name of Kolbai Togusov. In these turbulent and difficult times, it can be said that the «Ush Juz» party carried out activities that contributed to peace rather than a bloody revolution. The political struggle and lack of experience in political culture, the heterogeneity of the National Liberation Movement, the pressure

of the Bolshevik party, hindered the development of democratic processes and, as a result, led to their destruction, the establishment of a strict administrative-command system in the country. *Conclusions.* We come to the conclusion that the political positions of the intelligentsia of the early 20th century on the path to national statehood, the activities of the figures of the «Ush Zhuz» party, who actively participated in public life, without alienating themselves from the political campaign of that time, the ideological initiatives and programmatic foundations of the «Ush Zhuz» party, were one of the important aspects of the past history of our country. However, this issue will continue to be studied in depth. Analyzing the socio-political activities of the «Ush-Juz» party, we see that as a result it acted in a democratic direction.

Keywords: «Ush zhuz» party, Kolbay Togysov, national position, autonomy, ideological initiative, «Alash» party, intelligentsia

For citation: Abdikhanova A.E., Akhmetova Zh.K., Abdimanov S.A. Principles of the struggle for national statehood (using the example of the «Ush zhuz» party) // Asian Journal “Steppe Panorama”. 2025. Vol. 12. No. 6. Pp. 1605-1618. (In Kaz.). DOI: 10.51943/2710-3994_2025_12_6_1605-1618

ҰЛТТЫҚ МЕМЛЕКЕТТІЛІК ЖОЛЫНДАҒЫ КҮРЕСКЕРЛІК ҰСТАНЫМДАР («ҮШ ЖҮЗ» ПАРТИЯСЫ МЫСАЛЫНДА)

Абдиханова Айгерім Ермаханқызы¹, Ахметова Жанат Қуандыққызы^{2*}, Абдиманов Сырым Әміржанұлы³

¹Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті
(114-үй, Гоголь көш., 050040 Алматы, Қазақстан Республикасы)
Тарих магистрі, аға оқытушы
<https://orcid.org/0000-0002-2843-7330>. E-mail: aigerimabdikhanova@gmail.com

²Қазақ ұлттық қыздар педагогикалық университеті
(114 үй, Гоголь көш., 050040 Алматы, Қазақстан Республикасы)
Тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор м.а.
<https://orcid.org/0000-0001-6671-1954>. E-mail: akhmetova.zhanat73@gmail.com

*Автор-корреспондент

³№ 65 мектеп-гимназия
(101-үй, Сатпаев көш., 050060 Алматы, Қазақстан Республикасы)
<https://orcid.org/0009-0005-1093-4215>. E-mail: syrym_1979_kz@mail.ru
Тарих пәні мұғалімі, педагог-зерттеуші

© Ш.Ш. Уәлиханов атындағы ТЭИ, 2025

© Абдиханова А.Е., Ахметова Ж.К., Абдиманов С.А., 2025

Аңдатпа. *Kіріспе.* Бұл ғылыми мақала ХХ ғасырдың басындағы ұлттық мемлекеттілік жолындағы күрескерлік ұстанымдар тарихы «Үш жүз» партиясы мысалында қарастырылады. «Үш жүз» партиясының идеялық бастамаларына, бағдарламалық негіздеріне, сонымен бірге жалпы «социал-демократиялық» ұстанымдарына архив материалдары мен жарияланған ғылыми зерттеулер негізінде талдау жасалынды. *Зерттеудің мақсаты мен міндеттері* – ХХ ғасырдың басындағы ұлт зиялы қауым өкілдерінің ұлттық мемлекеттілік жолындағы күрескерлік ұстанымдарын жан-жақты қарастыра отырып, әртүрлі көзқарастарды жаңа тарихи тұрғыдан зерделеу болып табылады. Осыған байланысты қазақ қоғамындағы ұлт белсенділерінің қоғамдық-саяси қызметтерін талдау негізінде, «Үш жүз» партиясының жүргізген саяси күресінің «социалистік» бағытын анықтау. Мақалада тарихи және объективтілік таным қағидаттары, деректанулық жүйелеу мен тарихнамалық саралау әдістері қоланылды. *Нәтижелер.* ХХ ғасырдың басында қазақ қоғамында болып жатқан өзгерістер аясында «Үш жүз» партиясы саяси сахнаға шықты. Елімізде құрылған алғашқы «социалшыл»

партияның саяси қызметі мен тарихи сахнадағы рөліне, сонымен бірге социал-демократиялық бағытта жүргізген қозғалысына берілетін объективті баға – Көлбай Төгісовтың есімімен тығыз байланысты. Дегенмен, осындай аумалы-төкпелі қиын-қыстау заманда «Үш жүз» партиясы қанқұйлы төңкерістен гөрі, бейбітшілдікке бейімдеу қызмет жүргізді. Саяси күрес пен саяси мәдениеттегі тәжірибенің жетіспеушілігі, ұлт-азаттық қозғалыстың әртектілігі, қала берді большевиктер партиясының қысымы, демократиялық үдерістердің дамуына кедергі келтірді. Нәтижесінде, олардың жойылуына, елде қатаң әкімшілік-әміршіл жүйенің орнауына әкелді. *Қорытынды.* XX ғасырдың басындағы зиялы қауым өкілдерінің ұлттық мемлекеттілік жолындағы күрескерлік ұстанымдары, осы кездегі саяси науқанда өздерін шеттетпей қоғамдық өмірге белсене араласқан «Үш жүз» партиясы қайраткерлерінің қызметі, «Үш жүз» партиясының идеялық бастамалары мен бағдарламалық негіздері – еліміздің өткен тарихының маңызды тұстарының бірі болғанын, сонымен бірге бұл мәселе болашақта әлі де терең зерттеледі деп тұжырым жасаймыз. Өйткені, біз «Үш жүз» партиясының қоғамдық-саяси қызметін сараптаудың нәтижесінде оның демократиялық бағытта іс-әрекет жасағанын көреміз.

Түйін сөздер: «Үш жүз» партиясы, Көлбай Төгісов, ұлттық ұстаным, автономия, идеялық бастама, «Алаш» партиясы, зиялы қауым

Дәйексөз үшін: Абдиханова А.Е., Ахметова Ж.К., Абдиманов С.А. Ұлттық мемлекеттілік жолындағы күрескерлік ұстанымдар («Үш жүз» партиясы мысалында) // Asian Journal “Steppe Panorama”. 2025. Т. 12. № 6. 1605-1618 бб. (Қаз.).

DOI: 10.51943/2710-3994_2025_12_6_1605-1618

ПРИНЦИПЫ БОРЬБЫ ЗА НАЦИОНАЛЬНУЮ ГОСУДАРСТВЕННОСТЬ (НА ПРИМЕРЕ ПАРТИИ «УШ ЖУЗ»)

Абдиханова Айгерим Ермахановна¹, Ахметова Жанат Куандыковна^{2}, Абдиманов Сырым Амиржанович³*

¹Казахский национальный женский педагогический университет

(д. 114, ул. Гоголя, 050040 Алматы, Республики Казахстан)

Магистр истории, старший преподаватель

<https://orcid.org/0000-0002-2843-7330>. E-mail: aigerimabdikhanova@gmail.com

²Казахский национальный женский педагогический университет

(д. 114, ул. Гоголя, 050040 Алматы, Республики Казахстан)

Кандидат исторических наук, и. о. ассоциированного профессора

<https://orcid.org/0000-0001-6671-1954>. E-mail: akhmetova.zhanat73@gmail.com

*Автор-корреспондент

³Школа-гимназия № 65

(д. 101, ул. К. Сатбаева, 050060 Алматы, Республики Казахстан)

<https://orcid.org/0009-0005-1093-4215>. E-mail: syrym_1979_kz@mail.ru

Учитель истории, педагог-исследователь

© ИИЭ имени Ч.Ч. Валиханова, 2025

© Абдиханова А.Е., Ахметова Ж.К., Абдиманов С.А., 2025

Аннотация. *Введение.* В данной научной статье будет рассмотрена история позиций борьбы за национальную государственность в начале XX века на примере партии «Уш жуз». На основе архивных материалов и опубликованных научных исследований проанализированы идеологические инициативы, программные основы и общие «социал-демократические» принципы партии «Уш жуз». *Цели и задачи исследования* – всесторонне изучить позиции национальных интеллектуалов начала XX века в борьбе за национальную государственность,

рассмотрев различные точки зрения с новой исторической перспективы. В этой связи необходимо проанализировать общественно-политическую деятельность национальных активистов казахского общества в рамках архивных документов и опубликованных научных исследований, а также определить «социалистическое» направление политической борьбы, которую вела партия «Уш жуз». При написании статьи использовались принципы исторического и объективного познания, методы источниковедческой систематизации и историографической дифференциации. *Результаты.* В начале XX века, на фоне происходящих в казахском обществе перемен, на политическую сцену вышла партия «Уш жуз». Объективная оценка политической деятельности и роли на исторической арене первой «социалистической» партии, созданной в нашей стране, а также ее движения в социал-демократическом направлении тесно связана с именем Колбая Тогусова. В эти беспокойные и трудные времена можно сказать, что партия «Уш жуз» осуществляла деятельность, которая скорее способствовала миру, чем кровавой революции. Политическая борьба и недостаток опыта в политической культуре, неоднородность национально-освободительного движения, давление большевистской партии препятствовали развитию демократических процессов и, как следствие, привели к их разрушению и установлению в стране жесткой административно-командной системы. *Выводы.* Мы приходим к выводу, что политические позиции интеллигенции начала XX века на пути к национальной государственности, деятельность деятелей партии «Уш жуз», активно участвовавших в общественной жизни, не отчуждаясь от политической кампании того времени, идейные инициативы и программные основы партии «Уш жуз» - являлись одним из важных аспектов прошлой истории нашей страны, и вместе с тем этот вопрос будет и в дальнейшем углубленно изучаться. Анализируя социально-политическую деятельность партии «Уш-Жуз», мы видим, что в результате она действовала в демократическом направлении.

Ключевые слова: Партия «Уш жуз», Колбай Тогусов, национальная позиция, автономия, идеологическая инициатива, партия «Алаш», интеллигенция

Для цитирования: Абдиханова А.Е., Ахметова Ж.К., Абдиманов С.А. Принципы борьбы за национальную государственность (на примере партии «Уш жуз») // Asian Journal “Steppe Panorama”. 2025. Т. 12. № 6. С. 1605-1618. (На Каз.).

DOI: 10.51943/2710-3994_2025_12_6_1605-1618

Кіріспе

XX ғасырдың басындағы ұлттық мемлекеттілік жолындағы күрескерлік ұстанымдар тарихы, ұлтымыздың тарихы – саяси, әлеуметтік-экономикалық оқиғалар төңірегінде ғана емес, сонымен қатар ұрпақтар сабақтастығынан, жасампаз дәстүрлер негізінен қалыптасатыны да белгілі. Отан тарихының осындай өткелдерінің бірі – XX ғасырдың басындағы зиялы қауым өкілдерінің ұлттық мемлекеттілік жолындағы күрескерлік ұстанымдары болып табылады. Бүкіл қазақ даласын бостандық идеясына жұмылдырған осы ұлы қозғалыстың тарихы мен сабақтары уақыт өте келе айқындала түсуде. Ал ұлттық қайраткерлердің ұлтымызды ұлт ететіндей жол бастап бергені белгілі. Бүгінде біз кез келген қоғам қайраткерінің көзқарасына немесе қандай да бір саяси партияның идеологиялық ұстанымына қарамастан, өз тарихымызды ашық жаза аламыз. Елімізде болып жатқан демократиялық қайта құрулар көптеген тарихи оқиғаларды қайта қарауға, күрделі тарихымыздың деректері мен құжаттарын объективті түрде зерделеуге, өткенінің айтылмай келген парақтарын қайта жаңғыртуға мүмкіндік береді. Өйткені, ұлттық зиялы қауым өкілдерінің ұлт-азаттық және демократиялық қозғалысы тарихындағы орны мен рөлін зерттемейінше, еліміздің тарихын, оның нақты дамуын бейнелеу мүмкін емес. Ұлт-азаттық қозғалыс барысындағы ұлт зиялы қауымы өкілдерінің тәуелсіздік жолындағы күресінің мән-маңызын айқындау барысында осы ұстанымды басты мақсат ретінде алып қарауға болады. Әлемдік және Отандық тәжірибені зерделесек, мәні мен көздеген мақсатына жеткен-жетпегеніне қарай азаттық дәуірінің әлденеше кезеңнен тұратынын байқаймыз. Бірі – номиналды азаттық, екіншісі – сындарлы азаттық, үшіншісі – шынайы азаттық. Номиналды азат ел басқа бір немесе бірнеше

мемлекеттің ықпалынан шыға алмайтын кіріптар күйде қала береді. Сындарлы азаттыққа жеткен елге кешегі бодандық мұрасынан (рухани, тілдік, экономикалық, менталитеттік және т.б) толық қол үзбесе де өзіндік даму жолын таба алғандық тән. Шынайы азат ел ішкі-сыртқы саясатын әлемдік өркениет талабына, ұлттық мүддеге сай жүргізетін биіктіктен көрінеді (Әбжанов, 2010: 20-26).

Енді жүріп өткен жолды қайта қарастыра отырып, біз 1917–1940 жылдардағы саяси және қоғам қайраткерлерінің: Көлбай Тоғысов, Әлихан Бөкейханов, Ахмет Байтұрсынов, Міржақып Дулатов, Мағжан Жұмабаевтың көзқарастарын жасырған тарихтың «ақтаңдақтарына» айналған идеологиялық саясатқа деген көзқарасымызды қайта қарастырамыз (Бурабаев, 1991: 30). Ұлттық сана-сезім мен мемлекет тәуелсіздігінің артып келе жатқан жағдайында ұлт-азаттық қозғалысының қайшылықты және күрделі тарихын тек схематизм мен догматизмнен ғана емес, жеңіл конъюнктурадан да арылтып, терең әрі дәлелді зерттеу жүргізудің маңызы зор (Козыбаев, 1994: 3-16). Революция мен Азамат соғыстары кезіндегі ұлттық мәселені зерттеу, бұрынғы патшалық Ресей империясы халықтарының этникалық мәдениеттерінің ерекшеліктерін ескеру қажет. Қазақ халқының менталитеті, оның саяси күреске әсер еткен мәдени ерекшеліктері тарихи әдебиетте жеткілікті зерттелмеген. Ұлттық тарихты таң қалдырған және олардың этноцентризмін сақтаудың шарты болған жалған мұра мен миф жасау құбылысы байыпты талдауды қажет етеді. Бір кездері идеологияның шынайы тарихтан алшақтап кеткені сияқты, бүгінде ғылымға «енген» мұра туралы түсініктер мен мифтер тарихты оның шығу тегін ескермей-ақ, «осы немесе басқа әдемі нәрсе ретінде, оның шығу тегін ескерместен»,–тарихты пайдалануға мүмкіндік береді (Национальные истории, 2003:4).

Дегенмен, XX ғасындың басындағы тағы бір орын алған саяси мәселе «Алаштықтар» мен «Үш жүздіктер» арасындағы «текетірес» ескерусіз қалмады. Тарихи ғылымда тап осы революция және азамат соғысы жылдарындағы саяси күрес дәстүрлі түрде екі партияның: буржуазиялық «Алаш» партиясы мен революциялық-демократиялық «Үш жүздің» күресі ретінде берілген. Дегенмен, «Алаш», «Үш жүз» партияларының қоғамдық-саяси қызметін талдау нәтижесінде оның демократиялық бағытта әрекет еткенін, қазіргі уақытта біздің тарихымызда оң және сол жақтың шынайы мәселелерін толық қалпына келтіруге үлкен мүмкіндіктер бар екенін алға тарта отырып, олардың еліміздің ұлт-азаттық және демократиялық қозғалысының тарихында ерекше орын алатыны даусыз. XX ғасырдың басындағы Қазақстанның әлеуметтік-саяси дамуын зерттеудің өзектілігі айқын. Біріншіден, XX ғасырдың басы кейінгі тарихи дамудың жалпы бағытын айқындаған түбегейлі қоғамдық-саяси үдерістердің қалыптасу кезеңі ретінде сипатталады. Дәл осы уақытта пайда болған саяси идеялар, қозғалыстар мен институттар келесі тарихи кезеңдердегі әлеуметтік-саяси өзгерістерге тікелей ықпал етті. Екіншіден, кеңестік кезеңде үстемдік еткен идеологияландырылған әрі біржақты әдіснамалық ұстанымдар бұрынғы КСРО халықтарының тарихындағы көптеген қоғамдық-саяси процестерді, оқиғалар мен деректерді, сондай-ақ саяси көшбасшылар мен қоғамдық қайраткерлердің қызметін объективті тұрғыда зерттеуге мүмкіндік бермеді, нәтижесінде олардың едәуір бөлігі ғылыми айналымнан тыс қалды. Үшіншіден, аталған кезеңде ұлттық интеллигенция өкілдері тарихи сахнаға шығып, өз халқын отарлық тәуелділіктен азат ету, саяси дербестікке қол жеткізу жолдарын іздестірді. Бұл үдеріс қоғамдық дамудың баламалы модельдері жөніндегі пікірлердің қалыптасуына, саяси ойдың көпқырлылығына және күрес тәсілдері мен стратегияларына қатысты көзқарастар мен пікірлердің пайда болуына алып келді.

Материалдар мен зерттеу әдіс-тәсілдер

Өткен ғасырдың басында қазақ қоғамында орын алған оқиғалардың мәнін анықтап, оқиғаның шынтуайттылығын аша түсу барысында Ә. Бөкейхановтың «Таңдамалы шығармаларын», А. Байтұрсыновтың «Алты томдық шығармалар жинағын», М. Тынышпаевтың «Қазақ халқы тарихын», Т. Рысқұловтың, М. Дулатовтың, С. Сәдуақасовтың, М. Жұмабаевтың, К. Төгісовтің «Шығармалар жинағын», сонымен бірге

Сәкен Сейфуллиннің «Тар жол, тайғақ кешуі» сияқты жарық көрген еңбектер сараланды. Ал, XX ғасырдың басында жарық көрген «Қазақ», «Дала уалаяты», «Түркістан уалаяты», «Еңбекші қазақ», «Сарыарқа», «Бірлік туы» газеттері мен «Айқап» журналы сияқты қазақ мерзімді басылымдарында жарияланған материалдар мақаламызды жазуда үлкен дереккөз болды.

XX ғасырдың басындағы оқиғалардың деректік негізі ретінде Қазақстан Республикасының Президенттік архивінің (ҚРПА) «Қазақстан коммунистік партиясы Орталық комитетінің саяси институты құжаттары», «Бүкілодақтық коммунистік (большевиктік) Қазақ өлкелік комитеті құжаттары 141-қор)», «Ресей коммунистік партиясы Қырғыз (қазақ) бюросының құжаттары 140-қор» материалдары мақаламыздың мазмұнын аша түсті. Атап айтқанда, «V Всеказахская конференция РКП(б)», «ВКП(б) итоги объединенного пленума ЦК и ЦКК ВКП(б), 17-21 декабря 1930 г.», «Материалы к отчету ЦИК Каз ССР на 3 сессий ВЦИК 13 созыва», «Қазақстан өлкелік IV пленумының қаулылары», «Ауыл мен деревнядағы партия жұмысы туралы» «КПСС съездерінің, конференцияларының және ОК пленумдарының қарарлары мен шешімдері (1924-1930)», «Коммунистическая партия Казахстана в резолюциях и решениях съездов, конференций и пленумов (1928-1937 гг.)» және тағы басқа. Бұл жерде мақаланың негізін нақтылай түсу үшін алынған дереккөздерді талдау аясы «Үш жүз» партиясы мысалында қарастырылады.

Зерттеудің теориялық-әдіснамалық негізі ақпараттық, сонымен бірге жеке тұлғаның өзіндік шығармашылық әлеуетін, материалдық тұрғыдан іске асыратын мәдени объект ретінде зерттейтін феноменологиялық қағидаты басшылыққа алынды.

Талқылау

Осы аталмыш мәселеге қатысты белгілі алаштану мектебінің негізін қалаушылардың бірі, академик Кеңес Нұрпейісов былай деп атап көрсетті: «Қазақ мемлекетін (автономиясын) құру мәселесі күн тәртібіне қойылған сәттен бастап, орыстар мен басқа да славяндар көп мекендеген өлкенің тағдарына тек «Алаш» партиясының жетекшілері ғана алаңдатушылық танытып қойған жоқ. Сонымен қатар, «Үш жүз» партиясының жетекшілерін қатты ойландырған мәселе болды. Дегенмен, «Үш жүз» партиясының «автономия» туралы, «ұлтаралық қатынас» туралы жайындағы көзқарастары «Алаш» жетекшілерінің пікіріне қайшы келіп отырғанын байқауға болады» (Нұрпейісов, 1995: 97). «Үш жүз» партиясына қатысты мәселе бойынша белгілі тарихшы Г.Ф. Дахшлейгер зерттеуінде (Дахшлейгер, 1973) «Үш жүз» партиясының қызметіне қатысты бұрын айтылған пікірлерді негізінен қолдады, сонымен бірге бұл мәселені зерттеуге өз толықтыруларын енгізді. Ол Еділ бойының, Орта Азияның және Қазақстанның бірнеше аймағынан түркі-татар федерациясын құру ниетіне назар аударады. Автор «үшжүздіктердің» идеологиялық тұрғыдан «Социалистік революциялық» партия мен «Мұсылман фракциясына» жақын болғандығы туралы «...қырғыз (қазақ – авт.) демократтары барлық мұсылман депутаттарын социалистік революционерлермен бірге күресуге шақырады»,—деген қорытынды жасайды (Дахшлейгер, 1973:101). Бұл зерттеуде автор «Үш жүз» партиясының барлық әрекеттерінің эволюциясын және олардың мұсылмандарды біріктіруге деген ұмтылысын көрсетуге тырысады.

Ал, академик Салық Зиманов «Үш жүз» партиясының идеологиялық ұстанымына мүлдем қарама-қарсы көзқарас білдірді. Ол «Үш жүз» партиясы бастапқы кезден-ақ социалистік ұстанымдағы және большевиктерді толық қолдаған деп пайымдайды. Бұл туралы академик: «...басынан бастап-ақ «Үш жүз» партиясы социалистік бағытпен және Кеңес үкіметінің жарлықтары мен қаулыларын толық қабылдаумен ерекшеленді. «Үш жүздің» жақтастары жергілікті кеңестердің жұмысына белсене қатысып жүрген жергілікті байырғы тұрғындар болатын. «Үш жүз» халықтардың өзін-өзі анықтауы туралы лениндік қағидаттың ұстанымын бұлжытпай қабылдады. Ұйым ұлттық қозғалыстағы буржуазиялық ағымға, буржуазиялық-ұлтшылдық автономияға қарсы шешуші күрес жүргізді және орыс халқымен ұлтаралық достық пен ынтымақтастық қағидаттарын қорғады»,—деп атап көрсетті (Зиманов, 1970).

Бұл орайда белгілі тарихшы-ғалым, алаштанушы Мәмбет Қойгелдиев өзінің «Алаш қозғалысы» атты ғылыми зерттеуінде: «Біріншіден, «Үш жүз» белгілі бір әлеуметтік топтардың ізденіс нәтижесінде қалыптасқан ұйым емес. Ол 1917 жылдың соңына қарай, анығырақ айтқанда, Бүкілресейлік Құрылтай жиналысына қазақ қоғамынан депутаттар ұсыну сәтінде өмірге келді... Екіншіден, бар болғаны жарты жылға жуық мерзім ғана саяси өмір кеңістігінде төбе көрсеткен бұл ұйымның мақсаты анық емес-тің, жарғысы болған жоқ... Үшіншіден, «түрік-татар қауымдастығынан», мұсылман қозғалысы басшылығынан тиісті қолдау таба алмаған «Үш жүз» енді «Алаштың» шын мәніндегі қарсыласы большевиктерге қайырылған еді», деп «Үш жүз» партиясының қандайда бір әлеуметтік топтардың нәтижесінде қалыптасқан ұйым болмағандығын алға тартады (Қойгелдиев, 2008: 417).

Тарихшы ғалым С.О. Смағұлова өзінің «Көлбай Төгісов және «Үш жүз» партиясы» (Смағұлова, 2009) атты ғылыми зерттеуінде алғаш рет тек «Үш жүз» партиясы мен оның жетекшілері туралы қарастырған. Автор зерттеуінде бастапқы кезден-ақ «Алаш» партиясы мен «Үш жүз» партиясының саяси бағыттарының бір болғандығын, сонымен бірге олардың басты мақсаттары – бұрынғы (ескі) үкіметтік билікті толығымен жойып, қазақ халқының өз алдына бөлек жаңа отау құруы еді деп келтірді. Соған байланысты екі партияның арасындағы ортақ мақсат саяси күреске жалғасты. «Алаштықтар» Үш жүздің», Үшжүздіктер» «Алаштың» істерін жақтырмай, өз газеттерінде «ғайбаттап» жатты деп жазды (Смағұлова, 2009: 70).

Б.К. Бейсембиевтің монографиясында «Үш жүз» партиясының идеологиялық платформасы мен оның жетекшісі Көлбай Төгісовтың әлеуметтік-саяси көзқарастарының терең талдау жасаған тұстар бар (Бейсембиев, 1973). Оның пікірінше, «Үш жүз» партиясын біржақты қарастыруға болмайды, оның көшбасшыларының көзқарастарының эволюциясын қарастырып, партияның әрекеттерін тарихи оқиғалардың дамуына сәйкес бағалау қажет. Кеңес өкіметі орнаған алғашқы айлардағы саяси жағдайларда К.Төгісов және оның жақтастары халықтың ұсақ буржуазиялық топтарының мүддесін білдірушілер ретінде тартыншақтық, сәйкессіздік, идеологиялық және саяси жетілмегендік танытқандығын атап көрсетеді автор. Ол «Үш жүз» партиясының панисламдық шығу тегінің себептерін, партияның құрамының алуан түрлілігін, оның тартыншақтығы мен басылым мақалаларының сәйкессіздігінің себептерін қарастырды. К. Төгісов пен оның жақтастарының қоғамдық өмірдің негізгі мәселелері бойынша сөйлеген сөздері, олардың «Үш жүз» газетіндегі жарияланымдары бізге бұл партияның республиканың қиын кезеңінде оның саяси келбетін анықтаған революцияны жақтағанын бағалауға мүмкіндік береді деп тұжырым жасайды (Бейсембиев, 1973: 341).

Ал профессор Г.Е. Өтепова өзінің «XX ғасырдың басындағы Қазақстан аумағындағы саяси процестер («Үш жүз» партиясының мысалында)» атты оқу құралында «1917 жылдың ақпанынан қазанына дейінгі кезең К.Төгісовтің белсенді саяси қызметімен сипатталады. Ол митингілер мен жиналыстарда сөз сөйлейді, елдегі жағдай туралы өз материалдарын жариялайды, Ақпан төңкерісінің мәнін ашады, қазақ халқын ескі әлеммен күреске шығуға шақырады. К. Төгісов саяси партия құру, Қазақстанда демократиялық және Ұлттық күштерді шоғырландыру мәселелерін көтереді. 1917 жылы қарашада Қазақстанда өзін қазақ социалистік партиясы деп жариялаған Тағы бір «Үш жүз» ұлттық саяси партиясы пайда болды. Бұл партия халықтың кедей топтары мен ұлттық зиялы қауымның бір бөлігінің мүдделерін білдіре отырып, елдегі демократиялық қайта құруларды қолдауға тырысты. Алғашқы кезеңінде ол солшыл Социалистік революционерлер партиясын қолдады, оған мұсылман қозғалысы қатты әсер етті. Партия 1918 жылдың жазына дейін созылды. Оның ұйымдастырушысы және идеялық шабытшысы Көлбай Төгісов болды», – деп жазды (Өтепова, 2005: 35).

Жоғарыда келтірілген зерттеулерге сүйене отырып біз, Көлбай Төгісов және басқа көшбасшыларының саяси көзқарастарын, «Үш жүз» партиясының қызметін, оның бағдарламалық ережелерін XX ғасырдың басындағы елімізде болған тарихи оқиғалар аясындағы эволюциясын тек біржақты бағалаудың мүмкін емес екенін алға тартамыз. Өйткені, бұл мәселені қарастырған кезде XX ғ. басында қазақ даласында орын алған барлық жағдайларды ескеруіміз керек. Сонымен бірге, «Үш жүз» партиясы мен «Алаш» партиясы

арасындағы күресте кімдікі дұрыс, кімдікі бұрыс деп екеуін бір-біріне қарсы қоя бермей, мәселенің мән жайын анықтап, зерттеп, солардан сабақ алуымыз керек. Заманауи тұрғыдан алғанда, «Үш жүз» партиясы мен оның көшбасшысы Көлбай Төгісовтың саяси қызметін жалпы демократиялық тұрғыдан бағалау керекпіз, өйткені олар қазақ халқының азаттығы, жарқын болашағы мен прогресі үшін күрескенін мойындаймыз.

Тақырыптың зерттелу деңгейін анықтауды тарихнамалық хронологияға сәйкес жүргізсе отырып, салыстырмалы талдау жасалғаны ұтымды болар еді.

Зерттеу нәтижелері

XX ғасырдың басы Шығыс қоғамында таптық санасының өсуімен ерекшеленді. Бұл үдеріс қазақ халқын да айналып өткен жоқ. Қазақ қоғамындағы ұлттық саяси қозғалыс әртекті болды, әртүрлі ағымдар мен партиялар пайда болып, әрине, олардың негізін ұлттық зиялы қауым өкілдері құраған болатын. XX ғасырдың басындағы ұлттық идея үш фактордың әсерінен дамыды деп келтіруге болады, біріншіден, қазақ халқының болашақ тағдыры мен тарихи перспективаларына күмән келтірген дәстүрлі қоғамның бүкіл тіршілікті қамтамасыз ету жүйесінің дағдарысы, екіншіден, ресейлік либерализмнің барысы болса, үшіншіден, ұлт-азаттық қозғалыстың ауқымының кеңеюі және қазақ халқы арасында таптық сананың өсуі деп тұжырым жасаймыз.

Бұл жерде айтарымыз, қазақ ұлттық идеясының мақсаттары 1905–1907 жж. Бірінші орыс революциясы кезінде нақты көрініске ие болды. Отар иеленген державалардағы партиялар мен қоғамдық-саяси қозғалыстар арасындағы мемлекеттік құрылым мен демократия мәселелері бойынша қақтығыстар, автократия мен әлеуметтік-экономикалық теңсіздікке қарсы ереуілдер мен көтерілістер енді, тәуелді елдердің ұлттық интеллигенциясын да, халық бұқарасын да ойлануға мәжбүр етті. Мұндай қозғалыстар зиялы қауым өкілдерін, ұлт жанашырларын қандайда бір әрекетке шақырып қана қоймай, сол күрескерлік жолында өздерінің саяси «мектептерін» құруға алып келді. Бұл туралы Г.Е. Отепова: «Қазақстандағы қоғамдық-саяси қозғалыстың дамуына 1905-1907 жылдардағы бірінші орыс революциясы үлкен әсер етті. Бұл кезең отаршылдық пен әлеуметтік қысымға қарсы бағытталған ұлт-азаттық, жұмысшы, аграрлық және қозғалыстың басқа түрлерінің өсуімен сипатталады. Қазақстан халқының әртүрлі топтарының 1905 жылғы оқиғаларға қатынасы екіұшты болды. Осы жылдардағы ең белсенді өндірістік кәсіпорындар мен теміржол жұмысшылары болды. Аграрлық қозғалысты кедейленген қоныс аударушылар қазақ шаруасы ұсынды. Бірақ ол әлсіз болды және жеке шаруалардың сөйлеген сөздерінен асып түспеді»,—деп атап өткен болатын (Отепова, 2005: 19).

XX ғасырдың басы халықты әлеуметтік әділеттілікке, бостандыққа және мәдени ағарту жолындағы мақсаттарға жеткізу үшін аянбай қызмет атқарған қазақ зиялылары үшін ең маңызды кезең болғаны белгілі. Олар газет-журналдар шығарып, жер-жерде мектептер ашумен қатар тәуелсіз мемлекеттілікке жетудің әртүрлі жолдарын іздестіре отырып, саяси партиялар құра бастады. Солардың ішіндегі ең танымалдарының – «Алаш» және «Үш жүз» партиялары болды. Бұл екі партия да 1917 жылғы Ақпан революциясынан кейін халықтың бостандығы мен тәуелсіздігі жолында бар күштерін салып, ынта-жігерлерімен қызмет бастаған болатын. Сонымен, XX ғасырдың басындағы қырғыз (қазақ – авт.) социалистік партиясы, нақтырақ айтқанда «Үш жүз» партиясының негізін қалаған Көлбай Төгісов болды. Ғылыми әдебиеттерге шолу жасап көрсек, Көлбай Төгісовтың өмірі мен «Үш жүз» партиясының қызметіне қатысты арнайы монографиялық зерттеулер жоқтың қасы. Дегенмен, кеңестік және тәуелсіздіктен кейінгі жылдары жалпылама жазылған еңбектерге талдау жасап көретін болсақ, ең алдымен Сәкен Сейфуллиннің «Тар жол, тағақ кешу» (Сейфуллин, 2009) атты тарихи-мемуарлық романын айтуға болады. Кітапта С.Сейфуллин «Үш жүз» партиясы және оның біраз мүшелері туралы, соның ішінде партияның жетекшісі Көлбай Төгісовті жеке танитынын жазған. «Үш жүз» партиясының кейбір аспектілері, соның ішінде «Алаш» пен «Үш жүз» партиясының жақтастары арасындағы пікірталасты жағдайлар барысы туралы материалдар келтірген. Сонымен бірге С.Сейфуллин «Үш жүз» партиясының әлеуметтік құрамы және оның беделді тұлғаларына деген көзқарасын да білдірген. Сол кездегі қазақ қоғамындағы алғашқы

социалистік партияның мәніне үлкен көңіл бөле отырып, автор «Алаштықтармен» бір позицияда болғысы келмейтін «Үш жүздіктерді» ұсақ буржуазиялық демократтардың ұйымы деп санаған. Көлбай Төгісовтың саяси бейнесін сипаттай отырып, ол былай деп жазды: «Мен Көлбайды немесе басқа біреуді сөзсіз мақтағым келіп отырған жоқпын. Өз өмірінде сүрінбейтін адамдар аз шығар шамасы, Көлбайдың мінез-құлқы да мінсіз емес еді. Ол «алашордалықтардың» көсемдері мен олардың «қолшоқпарларының» тарапынан қорлыққа ұшырады. Егер большевиктік көзқарастары үшін қорланған Көлбай сияқты қазақтар кенеттен «Алаш Ордаға» ауысып кетсе, сол көшбасшылар оларды мақтап, аспанға көтерер еді. Оның (Көлбайдың) көптеген жақтастары кейіннен Алаш-Орданың жақтаушыларына айналды және бұрынғы жетекшілеріне тас лақтырудан тартынбады» (Сейфуллин, 2009:170). Сәкен Сейфуллиннің өзінің «Үш жүз» партиясы туралы тарихи-романында: «...М.Әйтпенов, К.Төгісов, Ш.Әлжанов және басқа бір топ қазақ белсенділері Омбы қаласында «социалшыл» партия құрып, атын «Үш жүз» деп атаған. Партияның тізіміне Ақмола қаласынан бізді де кіргізіп қойыпты, ...біз «Үш жүзден» бөлектенбедік. Өйткені, бұл партияның адамдары «алаштықтардан» кем адамдар емес. Керісінше «Үш жүз» партиясының ішінде Шаймердендей, Ысқақтай мықты адамдар бар еді. «Үш жүздің» жетекшілері не жақсы, не жаман болсын 1917–1918 жж. ердің ерін сынайтын революция жылдары қызылдар жағында болды»,—деп жазды (Сейфуллин, 2009: 127).

XX ғасырдың басындағы азаттық қозғалысының жаңа кезеңі ұлттық мерзімді баспасөздің дамуымен ерекшеленді. Алғашқы қазақ тіліндегі мерзімді басылым «Түркістан уалаяты» газеті болды, кейінірек «Дала уалаяты» газеті деп өзгертіліп, Омбыда шығарыла бастады. Бұл мерзімді басылымдар аймақтағы қоғамдық сананың дамуына үлкен үлес қосты. Қазақ мерзімді баспасөзінің пайда болуы еліміздегі ұлт-азаттық қозғалыстың өрлеуіне, халықтың бірігуіне ықпал етті, халықтың ұлттық санасын оятып, оларды әлемдік мәдениеттің жетістіктерімен таныстырды. Қазақ халқының тарихындағы қазақ тіліндегі алғашқы ұлттық баспа басылымы 1911 жылы М. Сералиннің редакторлығымен жарық көрген «Айқап» журналы болды. Зерттеушілер М. Сералиннің жетістіктерін мойындай отырып, оның «Қазақстанда демократиялық бағыттағы ұлттық журналды алғаш рет бастырып шығарған адам болғаны» атап көрсетеді, сонымен бірге «Айқап» ағартушылық әлемге терезе болды (Отеева, 2005:24). Журналдың айналасында негізінен либералды-демократиялық бағыттың мүдделерін көрсететін прогрессивті қазақ зиялыларының өкілдері топтасты. Олардың ішіндегі ең белсенді, әрі танымал Б.Майлин, С. Сейфуллин, С.Дөнентаев, Б.Қаратаев, С.Торайғыров, К.Төгісов және басқа да көптеген өкілдер болды. Бұл идеологиялық қозғалыстың жақтаушылары олардың бүкіл қазақ халқына қызмет етіп, оның прогресіне үлес қосып жатқанына терең сенімді болды.

Сол жылдардың маңыздылығын сипаттаған Әлихан Бөкейханов, бүкіл қазақ даласы саяси сала мен азаттық қозғалысына тартылғанын, қырғыз (қазақ – авт.) халқының қажеттіліктері туралы қызу хат алмасулар басталғанын атап көрсетті. Онда: «17 сәуірде діни төзімділік туралы жарлық көңіл-күйді одан әрі көтерді, 1905 жылдың көктемінде далада еркін өмірдің басталуымен жазғы тұрақтарда съездер басталды, онда бүкіл қазақ ұлтының жергілікті қажеттіліктері талқыланды. Биылғы дала жәрмеңкелері қазақ саяси съездерінің алаңына айналды, онда қазақтар содан кейін ең жоғары атпен берілген петицияларды талқылап, қол қойды. Діни және жер мәселелерімен қатар қазақтардың алдында саяси бостандық мәселелерінде тұрды» (Бөкейханов, 1995: 478). Ә.Н. Бөкейханов ұлттық-демократиялық партия құру жоспарын алға тартады, өйткені ол қоғамдық-саяси өмірде маңызды рөл атқаратынына сенді. Осылайша, жалпыұлттық байланыстың, халықтық жаңғыруға, өз рөлін түсінудің «айғайына» айналатын жалпыұлттық газет ұйымдастыру туралы шешім қабылданды. Газеттің басылым орны ретінде Орынбор қаласы таңдалды, газетке «Қазақ» (1913–1918) атауы беріліп, ал ұлттық зиялы қауымның көрнекті өкілдері редакция алқасына қызметке тартылды. «Қазақ» газеті либералдық-демократиялық идеяларды білдірді, ал А. Бөкейханов, А. Байтұрсынов, М. Дулатов және басқалар оның айналасына жиналды. Газеттің саяси бағыты өз заманының рухына сай болды, оның басты мақсаты қазақ халқын саналы,

шығармашылық өмірге, тәуелсіздігі мен құқықтары үшін күреске ояту болды. Көлбай Төгісов «Қазақ» газетінің қазақ қоғамының одан әрі дамуы үшін маңыздылығын аша отырып, былай деп жазды: ««Қазақ» газеті қырғыз халқының күнделікті өмірінде түбегейлі өзгеріс болып жатқан, өмір мен өлім мәселелері ашық қойылған сәтте дүниеге келді. Ал «Қазақ» жалғыз аймақтық газет болғандықтан, оның мақсаты болды, болады және бәлкім бола береді де: кең байтақ қырғыз аймағының әртүрлі аспектілерін жарыққа шығару, халық арасында ғылымның, өнердің және техниканың әртүрлі салаларынан пайдалы ақпарат тарату, сондай-ақ біздің отанымыздың - Ресейдің және әлемнің басқа елдерінің мәдени, саяси және экономикалық өмірімен таныстыру» (Төгісов, 2003: 256).

1905 жылдың қазан-қараша айларында Қазақстандағы қоғамдық қозғалыстың айтарлықтай өрлеуі болды деп атап көрсетеді профессор Д.А. Аманжолова. Ол: «Бірінші орыс революциясы кезіндегі аймақтағы әлеуметтік төңкеріс қазақ зиялы қауымын жігерлендірді. Дәл осы кезде қазақ қоғамы екі негізгі саяси қозғалысқа бөліне бастады, Ә.Бөкейханов оларды «батыстықтар» және «түркішілдер» деп атады, өзін өзін біріншісіне жатқызды. Егер Ә.Бөкейханов өзін «батыстық» деп санаса, онда К.Төгісовты «түркішілдер» деп санауға болады, өйткені оның саяси идеалы барлық түркі тілдес халықтарды бір мемлекетке біріктіру, мұсылмандардың мүдделері мен құқықтарын қорғау болды»,—деп тұжырымдайды (Аманжолова, 1994: 21). Шәймерден Әлжанов, Мұқан Әйтпенов, Көлбай Төгісов сияқты «социалшылдар бастапқы кезде «Айқап» журналының маңына топтасып, мәдениет, денсаулық, оқу-ағарту және жер мәселелеріне қатысты мақалаларын жариялап тұрған. Бұл туралы Г.Е. Отепова «Айқап» журналының идеологиялық және саяси дәстүрлерін 1916 жылдың қараша айында Ташкентте шыға бастаған «Алаш» газеті жалғастырды. Көлбай Төгісов «Алаш» газетінің идеологиялық ұйымдастырушысы және редакторы болғаны туралы айтады (Отепова, 2005:26). Бұл туралы белгілі деректанушы профессор Қамбар Атабаев өзінің «Қазақ баспасөзі Қазақстан тарихының дерек көзі (1870–1918)» атты ғылыми зерттеуінде: «Ташкентте шығарылған «Алаш» газетін ерлі-зайыпты Мариям және Көлбай Төгісовтардың әрекеттері арқылы дүниеге келді»,—деп Көлбай Төгісовтің 1916 ж. Ташкентте «Алаш» газетін шығара бастағаны туралы айтады (Атабаев, 2000: 143). Сонымен бірге автор бұл «Алаш» газетінің шығарылуы Төгісовтың ағартушылық саласындағы үлкен белестерінің бірі екенін, ал сол кездегі қазақ қоғамы үшін үлкен оқиға екенін алға тартады. Өйткені Семей, Ташкент, Уфа, Орынбор, Омбы сияқты қазақ зиялы қауым өкілдері көптеп топтасқан қалалардың ұлтжандылары мен жастары газетпен тығыз байланыс орнатып, материалдарын жариялап отырған. Газет ресми үкіметке қарсы мазмұндағы материалдар жарияланған жоқ, ал 1917 жылдан бастап революциялық, демократиялық бағыт ұстанды.

1917 жылы ақпан революциясынан кейін патша үкіметі құлап, Ресейде де Қазақстанда да уақытша үкімет орнайды. Жер-жерде жұмысшы, шаруа және солдат депутаттарының советі құрылып, капитализм немесе социализм құру жолында күрес басталды. «Буржуазиялық», «демократиялық» ұрандар әр өңірде еңбекші халықтың белсенділігі арттырды. Қазақ өлкесіндегі уақытша үкіметке қазақ ұлттық интеллигенттер сайлана бастады. Мысалы, Ә. Бөкейханов Торғайдағы, М.Тынышпаев Жетісудағы, М.Шоқай Түркістандағы уақытша үкіметтердің комиссарлары болып тағайындалды. Олар: тыл жұмыстарына алуды тоқтату (1917 ж. 14 наурыз); дінге байланысты шектеулерді жою (1917 ж. 20 наурыз); қара жұмысқа тартылғандарды елге қайтару (1917 ж. 5 мамыр); 1916 жылғы көтерілістен зардап шеккендерге қазынадан қаражат бөлу (1917 ж. 8 қыркүйек) сияқты біраз шараларды іске асырды.

Революциядан кейін Қазақстанда қоныс аудару саясаты едәуір жанданды, бұл аграрлық мәселенің күрт шиеленісуіне, отаршылдықтың күшеюіне әкелді және XX ғасырдың басындағы еңбекшілердің ұлттық және әлеуметтік қысымға қарсы бас көтерулері тағы да атап өтілді. Ал бірінші дүниежүзілік соғыс кезінде қазақ ұлт-азаттық қозғалысы үш ағымға бірігіп, саяси партияларды құрды. «Қазақ» газеті еліміздегі автономия мен прогрессивті реформаларды жақтап, зиялы қауымның ең маңызды бөлігін топтастырды. Бұл топ кейіннен «Алаш» партиясына айналды. Өлкеде бұдан басқа да әртүрлі саяси партиялар мен саяси ағымдар дүниеге келді, атап айтқанда, «Жұмысшылар одағы» (Верный), «Орыс-мұсылман

солдаттары одағы» (Аягөз), «Арбакештер одағы» (Петропавл), «Қазақ жастары одағы» (Өулиеата), «Жас қазақ ұйымы» (Ақмола), «Жас жүрек» (Спасск), «Талап» (Петропавл). Сонымен бірге Түркістан генерал-губернаторлығының құрамына кірген Қазақстанның оңтүстік аймақтарының діни қызметкерлері мен діни көзқарастағы зиялы қауым өкілдері «Шуро-и-Ислами» және «Шуро-и-Улеми» партияларын құрды. Отарлық өктемдікке қарсы ұлттық зиялылардың алдарына қойған мақсаты қазақ қоғамын отарлық езгіден құтқарып, ұлттық автономия құру болды. Кеңестік кезеңде «Алаш» партиясы туралы мүлдем айтылмаса да, оған «қарсы» бағыттары «Үш жүз» партиясы туралы анда-мұнда жазылып та, айтылып та жүрді. Мысалы, «алаштықтар» – «ұсақ-буржуазияшыл» партия, «байлардың саяси» ұйымы, «феодалдардың» партиясы деп аталса, «үшжүздіктерге» – «ұсақ буржуазиялық оппозициялық фракция», «ұлттық саяси» ұйым, «қазақ кедейлерінің» одағы, «жалшылардың» партиясы деген айдар тағылды. Ал енді егемендікті еңсергеннен кейін ол партиялар туралы тарихшылардың ұстанымы өзгеріп, екі партияның да алға қойған мақсаттары ақиқатпен айтыла бастады.

«Үш жүз» партиясының жетекшілері – журналист, бұрынғы адвокат Көлбай Төгісов, тілмаш Шәймерден Досов, журналист Мұқан Айтпенев, жұмысшы Ысқақ Қабеков сияқты азаматтар болды. Осылайша, бұл азаматтар 1917 жылдың бірінші жартысынан бастап, қазақ қоғамындағы демократиялық бағытты жақтауылармен бірге белсенді түрде саясатпен айналыса бастады (Нұрпейсов, 1995: 127). «Үш жүз» партиясының алғашқы жетекшісі (төрағасы – авт.) Мұқан Айтпенев, ал орынбасары Көлбай Төгісов болды (көп ұзамай партияны Төгісов басқарды – авт.). Әлеуметтік жағынан партия құрамы әртүрлі болды. Олар Петропавл, Семей, Зайсан, Көкшетау және Омбы қалаларының ұсақ буржуазиялық бағытын ұстанған интеллигенттерінің басын біріктірді, көпшілігі мұғалімдер, мекеме қызметкерлері, молдалар, шаруалар, қала жұмысшылары және т.б. болатын (ҚР ПА. 811-қор., 23-т., 218-іс., 7-п.). Ал С. Сейфуллин: «...партия мүшелігінде Омбының тұрғындары, қолөнершілер, малшылар, жалшылар сияқты негізінен сауатсыз кедейлер жиналған», – деп жазды (Сейфуллин, 2004: 131). Сонымен «кеңестерді қолдап», «қазақтардың жеке мемлекеттілігі» идеясын ұсынып жүрген «оппозициялық фракциядағы» «Үш жүз» партиясының жетекшісі Көлбай Төгісов көп қзамай «Үш жүз» газетін де шығара бастайды. Сәкен Сейфуллиннің пікіріне қарағанда бұрынғы «Алаш» газеттерімен салыстырғанда «Үш жүз» газеті саяси тартысқа көп тартылған. Бірақ, «Үш жүз» партиясы да оның газеті де күрескерлік саясаттан гөрі оқу-ағарту, ұйымдастыру, бітімгерлік бағытқа бейім болған (Сейфуллин, 2004: 130).

«Үш жүз» партиясы құрылғаннан кейін, оны көпшілікке кеңінен таныстыру мақсатында Көлбай Төгісов жақтастарымен бірге Бүкілресейлік Құрылтайға депутат етіп бір топ кандидат ұсынды, атап айтқанда: Ақмола облыстық комитетінің мүшелері – Қасенқожа Бекхожин, Қазы Торсанов, Байсеит Әділов; социал-революционер – Шәймерден Әлжанов; журналист – Көлбай Төгісов; офицер – Мақмұт Уәлиханов; қоғам қайраткері – Үсен Қосаев; халық ағартушысы, мұғалім – Сәдуақас Сейфуллин; Петропавл уездік комитетінің төрағасы – Әлиасқар Қуанышев; оқытушы – Нұрғали Құлжанов; ұлттық өкіл – Ыбырай Төлебаев; социалист – Сұлтан Аблаев; Омбы қазақ уездік комитетінің төрағасы – Мұқан Айтпенев болды (ҚР ПА. 811-қор., 23-т., 218-іс., 10-п.). Дегенмен, 1917 жылғы жағдайларға байланысты жоғарыда аталған тізімдегілердің ішінен депутаттықа қарсы болғандар да бар. Сол кезде шағын және аз танымал болғандықтан, ол барлық кандидаттарын сақтап қала алмады. Партия бағдарламасының белгісіздігі мен анық еместігі, ұйымдаспағандығы және мүшелерінің аздығы көптеген кандидаттардың «Үш жүз» партиясы атынан сайлауға қатысудан бас тартуына ықпал етті. С.Сейфуллин «Ақмола халқы «Үш жүзді» қолдағысы келмегендіктен сайлауға белсенді қатыспады» деп еске алады. Ол өзі «Үш жүз» партиясы атынан сайлауға қатысудан бас тартуын былай түсіндірді: «Біз «Үш жүздің» саясатына келіспейтінімізді көрсету үшін дауыс беруге қатыспадық. Біз мұны Алаш Ордадан қорқып немесе «Үш жүз» көсемдері халық үшін Алаш көсемдерінен гөрі жаман деп ойлағандықтан жасамадық. Керісінше, «Үш жүз» партиясында Шәймерден (Әлжанов) және Исхак (Көбеков) сияқты тамаша, адал жолдастар болды. Революция үшін «Алаш» «Үш жүзге» қарағанда қауіптірек болды» (Сейфуллин, 2004: 131). Демократиялық қазақ зиялыларының өкілдері сол тарихи

күндерде бір-бірін түсіне алмады, біріге алмады және біртұтас ұлттық майдан құра алмады. Егер олар бірігіп, бірге әрекет еткенде, Дала округіндегі қырғыздардың ұлттық тізімдеріне Құрылтай жиналысына сайлауда көпшілік орындарды иеленуге мүмкіндік берер еді. Осылайша, уақыттың өзі «Үш жүзді», XX ғасырдың басында Қазақстанның саяси сахнасына алып келді. Осы кезеңде Қазақстанда көппартиялық жүйе мен плюралистік саяси жүйенің негізі қаланды. Алайда, саяси күрес пен саяси мәдениеттегі тәжірибенің жетіспеушілігі, бірегей тарихи сәт, ұлт-азаттық қозғалыстың әртектілігі және большевиктер партиясының қысымы, мұның бәрі демократиялық үдерістердің дамуына кедергі келтірді және сайып келгенде, олардың жойылуына, елде қатаң әкімшілік-әміршіл жүйенің қалыптасуы басталды. Алғашқы қазақ саяси партияларының мысалынан біз демократияны, саяси мәдениетті, қарсыластарымыздың пікірлерін мойындай білуді және бір-бірімізге төзімді болуды үйренуіміз керек.

Қорытынды

XX ғасырдың басындағы қоғамдық-саяси өмір жандануымен ерекшеленеді, халықтың әлеуметтік жағдайының нашарлығы мен экономиканың тежелуі елімізде отарлық езгіге қарсы ұлт-азаттық күреске жол ашты. Бұл кездегі Қазақстанның қоғамдық-саяси өмірінің жандануы ретінде сипатталады, өйткені, ғасырлар бойғы халықтың өкпесі ұлт-азаттық күреске ұласты. Отарлау, әлеуметтік-экономикалық дамудың тежелуі сияқты мәселелер ұлт-азаттық қозғалысқа өзіндік ықпалын тигізді. Экономикадағы түбегейлі өзгерістер ұлттың сана-сезімін оятып, қазақ қоғамында жаңа идеялардың қалыптасуына ықпал етті. Нәтижесінде, еліміздің қоғамдық-саяси өмірінде ұлттық жас қазақ интеллигенциясының рөлінің маңыздылығы арта түсті. Олар халықты отарлық езгіден құтқарудың жолдарын іздей бастады. Қазақстанда ағартушылық мәселесіне үлкен көңіл бөлініп, бұл халыққа білім беру жүйесіне және жеке мерзімді баспасөздердің ашылуына жол ашты. Қазақ зиялы қауым өкілдерінің басында Ә. Бөкейханов, А. Байтұрсынов, М. Дулатов, М. Тынышпаев, М. Шоқай, К. Төгісов және т.б. сияқты мықты тұлғаларымыз көшбастап, тәуелсіздік жолында күрескерлік саясат ұстанды.

Бұл кезде қоғамның тез арада демократиялануы, халықтың жалпы экономикалық, мәдени және саяси деңгейінің төмендігі аясында өркениетті жолды таңдау мүмкін болмады. Сондықтан, «Үш жүз» социалистік партиясының жетекшісі Көлбай Төгісовтың саяси көзқарастары осы кезеңде болып жатқан қоғамдық-саяси дамуының тікелей ықпалынан қалыптасты. Жалпы үшжүзшілер қолына қару алып тез арада билікті жеңіп алуға тырыспаған. Бұл партияның бағдарламасында политехникалық білім беру, діннің халыққа қызмет етуі, бейбітшілік саясатын қолдау, халықты отырықшылыққа бейімдеу, ұлттар арасын ұшықтырмау сияқты болып келді. Демек үшжүзшілердің революция жылдарында да ізгілікті демократиялық бағыттан жаңылмағанын аңғаруға болады. Оның қоғамдық-саяси қызметін бағалау кезінде Қазақстандағы ұлт-азаттық қозғалыстың әртекті болғанын да ескеруіміз керек. «Үш жүз» партиясының қоғамдық-саяси қызметі әлеуметтік-экономикалық игіліктерден айырылған еңбекші халықтың мүддесін қорғаушы «қазақ демократиясының» көрінісінде болды. Сондықтан қара халықтың мақсаты мен мүддесі үшін күрескерлік жолды таңдаған «үшжүздіктерге» қарсы пікір айтудан аулақпыз. Тек айтайын дегеніміз, халықтан қолдау іздеген өз заманының «оппозициясы» еді.

Дереккөз

ҚР ПА – Қазақстан Республикасы Президенттік Архиві

Sources

РА РК – Presidential Archive of the Republic of Kazakhstan

Әдебиеттер тізімі

Аманжолова, 1994 – *Аманжолова Д.А.* Казахский автономизм и Россия. Москва: Россия молодая, 1994. 205 с.

Атабаев, 2000 – *Атабаев Қ.М.* Қазақ баспасөзі Қазақстан тарихының дерек көзі (1870–1918). Алматы: Қазақ университеті, 2000. 359 б.

- Әбжанов, 2010 – *Әбжанов Х.М.* Азаттық тарихы және зерттеу методологиясы // Қазақстан мұрағаттары. 2010. № 4 (16). Б. 20-26.
- Байтұрсынов, 2013 – *Байтұрсынов А.* Шығармалар жинағы. Алматы: Ел шежіре, 2013. 384 б.
- Бейсембиев, 1976 – *Бейсембиев К.Б.* Очерки истории общественно-политической и философской мысли Казахстана. Алма-Ата: Наука, 1976. 427 с.
- Бөкейханов, 1995 – *Бөкейханов Ә.* Тандамалы шығармалары. Алматы: Қазақ энциклопедиясы, 1995. 478 б.
- Бурабаев, 1991 – *Бурабаев М.С.* Общественная мысль Казахстана в 1917–1940 годах. Алма-Ата: Галым, 1991. 255 с.
- Дахшлейгер, 1973 – *Дахшлейгер Г.Ф.* В.И.Ленин и проблемы Казахстанской историографии. Алма-Ата: Наука, 1973. 216 с.
- Зиманов, 1970 – *Зиманов С.З.* Ленин и советская национальная государственность в Казахстане. Алма-Ата: Наука, 1970. 303 с.
- Төгісов, 2003 – *Төгісов К.* Шығармалар жинағы. Алматы: Алаш, 2003. 256 б.
- Козыбаев, 1994 – *Козыбаев М.К.* Казахстане в начале XX века: методология, историография, источниковедение. Алматы: НАН РК, 1994. 566 с.
- Қойгелдиев, 2008 – *Қойгелдиев М.К.* Алаш қозғалысы. Алматы: Мектеп, 2008. 480 б.
- Национальные истории, 2003 – *Национальные истории* в советском и постсоветских государствах / Под ред. К. Аймермахер, А.Г. Бордюгов. Москва: Фонд Фредриха Науманна, АИРО XX, 2003. 432 с.
- Нұрпейсов, 1995 – *Нұрпейсов К.Н.* Алаш һәм Алашорда. Алматы: Ататек, 1995, 256 б.
- Отепова, 2005 – *Отепова Г.Е.* Политические процессы на территории Казахстана в начале XX века (на примере партии «Уш жүз»). Учебное пособие. Павлодар: ПГПИ, 2005. 88 с.
- Сейфуллин, 2004 – *Сейфуллин С.* Тар жол, тайғақ кешу / Көп томдық шығармалар жинағы. Т.1. Алматы: Жазушы, 2009. 395 б.
- Смагулова, 2009 – *Смагулова С.О.* Көлбай Төгісов және «Уш жүз» партиясы. Алматы: «Арыс» баспасы, 2009. 232 б.
- Сушко, 2008 – *Сушко А.В.* Межродовая борьба казахской (киргизской) интеллигенции в годы революции и гражданской войны в России // Вестник ТГУ, 2008. №11(67). С. 329-337.
- Тулепбаев, 1997 – *Тулепбаев М.Б.* Алаш // История национальных политических партии России: материалы международной конференции. Москва 21-22 мая 1996 г. Москва: РОССПЭН, 1997. 406 с.
- Тынышпаев, 1993 – *Тынышпаев М.* История казахского народа. Алматы: Қазақ университеті, 1993. 224 с.

References

- Amanjolova, 1994 – *Amanjolova D.A.* Kazahski avtonomizm i Rosia [Kazakh autonomism and Russia]. Moscow: Rosia molodaia, 1994. 205 p. (In Russ)
- Atabaev, 2000 – *Atabaev Q.M.* Qazaq baspasozı Qazaqstan tarihyınyń derek kozı (1870–1918) [The Kazakh press is a source of information on the history of Kazakhstan (1870–1918)]. Almaty: Qazaq universiteti, 2000. 359 p. (In Kaz.)
- Abjanov, 2010 – *Abjanov H.M.* Azattyq tarihy jane zertteu metodologiasy [History of Liberty and Research Methodology] Qazaqstan mұraǵattary. 2010. №4 (16). – B. 20-26. (In Kaz.)
- Beisembiev, 1976 – *Beisembiev K.B.* Ocherki istorii obşestvenno-politicheskoi i filosofskoi mysli Kazahstana [Essays on the history of socio-political and philosophical thought in Kazakhstan]. Alma-Ata: Nauka, 1976. 427 p. (In Russ)
- Bokeihanov, 1995 – *Bokeihanov A.* Tandamaly sygarmalary [Selected works]. Almaty: Qazaq ensiklopediasy, 1995. 478 p. (In Kaz.)
- Burabaev, 1991 – *Burabaev M.S.* Obşestvennaia mysl Kazahstana v 1917–1940 godah [Public thought in Kazakhstan in 1917–1940]. Alma-Ata: Galym, 1991. 255 p. (In Russ)
- Dahsleiger, 1973 – *Dahsleiger G.F.* V.I.Lenin i problemy Kazahstanskoi istoriografii [V.I. Lenin and the problems of Kazakhstanian historiography]. Alma-Ata: Nauka, 1973. 216 p. (In Russ)
- Zimanov, 1970 – *Zimanov S.Z.* Lenin i sovetskaia nasionálnaia gosudarstvenost v Kazahstane [Lenin and Soviet national statehood in Kazakhstan]. Alma-Ata: Nauka, 1970. 303 p. (In Russ)
- Togisov, 2003 – *Togisov K.* Sygarmalar jinagy [Collection of works]. Almaty: Alaş, 2003. 256 p.
- Kozybaev, 1994 – *Kozybaev M.K.* Kazahstane v nachale XX veka: metodologia, istoriografia, istochnikovedenie [Kazakhstan in the early 20th century: methodology, historiography, source studies]. Almaty: NAN RK, 1994. 566 p. (In Russ)
- Qoigeldiev, 2008 – *Qoigeldiev M.K.* Alas qozgalysy [Alash movement]. Almaty: Mektep, 2008. 480 p. (In Kaz.)
- Nasionalnye istorii, 2003 – *Nasionalnye istorii* v sovetskom i postsovetstkih gosudarstvah [National histories in the Soviet and post-Soviet states]. Pod red. K.Aimermaher, A.G.Bordügov. M.: Fond Fredriha Naumanna, AİRO XX, 2003. 432 p. (In Russ)
- Nurpeisov, 1995 – *Nurpeisov K.N.* Alas ham Alaşorda [Alash and Alashorda]. Almaty: Atatek, 1995. 256 p. (In Kaz.)
- Otepova, 2005 – *Otepova G.E.* Politicheskie prosesy na territorii Kazahstana v nachale XX veka (na primere partii «Us juz») [Political processes in Kazakhstan at the beginning of the 20th century (using the example of the «Ush Zhuz» party)]. Pavlodar: PGPİ, 2005. 88 p. (In Russ)

- Seifullin, 2004 – *Seifullin S.* Tar jol, taigaq keşu [A thorny path]. Kop tomdyq syğarmalar jınaǵy. T.1. Almaty: Jazuşy, 2009. 395 p. (In Kaz.)
- Smagulova, 2009 – *Smagulova S.O.* Kolbai Togısov jane «Us juz» partıasy» [Kolbay Togisov and the «Us juz» Party]. Almaty: «Arys» baspasy, 2009. 232 p. (In Kaz.)
- Suşko, 2008 – *Suşko A.V.* Mejrodovaia börba kazahskoi (kirgizskoi) inteligensii v gody revolusii i grajdanskoi voyny v Rosii [The inter-clan struggle of the kazakh (kyrgyz) intelligentsia during the years of the revolution and civil war in Russia]. Vestnik TGU, 2008. №11(67). Pp. 329-337. (In Russ)
- Tulepbaev, 1997 – *Tulepbaev M.B.* Alaş [Alash]. İstoria nasionälnyh politicheskikh partii Rosii: materialy mejdunarodnoi konferensii. Moscow 21-22 maia 1996 g. Moscow: ROSEN, 1997. 406 p. (In Russ)
- Tynyşpaev, 1993 – *Tynyşpaev M.* İstoria kazahskogo naroda [History of the Kazakh people]. Almaty: Qazaq universiteti, 1993. 224 p. (In Russ)

CONTENTS

HISTORIOGRAPHY AND SOURCE STUDIES

Kupenova G.Y., Smanova A.M. THE «SCHOOL QUESTION» IN THE HISTORY OF THE TURKIC-MUSLIM PEOPLES OF RUSSIA (BASED ON THE MATERIALS OF THE PRE-REVOLUTIONARY TATAR PRESS).....	1563
Kasymkhan K., Sauyrkan Y. RELIGIOUS AND SOURCE-STUDY ASPECTS OF MASHKHUR ZHUSIP KOPEULY'S MANUSCRIPT “DIN TAGYLYMY”.....	1575

HISTORY

Kabuldinov Z.E., Beisembayeva A.R., Mussabalina G.T. FOREIGN POLICY OF THE DZUNGAR KHANATE TOWARD THE KAZAKH KHANATE IN THE 1630S–1680S.....	1588
Abdikhanova A.E., Akhmetova Zh.K., Abdimanov S.A. PRINCIPLES OF THE STRUGGLE FOR NATIONAL STATEHOOD (USING THE EXAMPLE OF THE «USH ZHUZ» PARTY).....	1605
Abdullaeva A., Dinasheva L., Myrzaliyeva E. THE EVOLUTION OF TRADITIONAL URBAN CULTURE OF TURKESTAN IN THE SECOND HALF OF THE XIX CENTURY.....	1619
Adilbaeva A.S., Bakitzhanova A.B., Gabdullina A.Zh. THE SIZE AND ETHNIC COMPOSITION OF THE POPULATION OF SEMEY DURING THE PERIOD OF INDEPENDENCE.....	1636
Dadabayeva G., Gerald Pech. GERMANS IN KAZAKHSTAN: HISTORY OF RESETTLEMENT AND ADAPTATION IN THE TWENTIETH CENTURY.....	1649
Jursunbayev B.A., Zhubanyshov B.T., Danabekova D.I. THE CULT OF MOUNTAINS IS THE ORIGINAL SOURCE OF THE TENGRIAN WORLDVIEW.....	1662
Koja M.B., Sandybayeva A.D., Primkulova G.J. SOME RESEARCH RESULTS OF THE AL-KHOJA-ATA COMPLEX IN THE CITY OF TURKESTAN.....	1680
Legkiy D.M., Ibrayev Y.Y., Tabuldenov A.N. LEADERS OF THE KAZAKH NATIONAL MOVEMENT IN DOCUMENTS OF POLITICAL INVESTIGATION (ORENBURG, AUGUST 1916).....	1693
Oralova A.A. THE HISTORICAL ROLE OF KOZHABERGEN BATYR IN THE EASTERN FRONTIER POLICY OF THE KAZAKH KHANATE	1707
Saktaganova Z.G., Yelibayev T.A. THE TURGAY REGION BASED ON THE MATERIALS OF THE FIRST GENERAL CENSUS OF THE POPULATION OF THE RUSSIAN EMPIRE OF 1897.....	1720
Sydykov E.B., Sailaubay E.E., Düysen S.Zh. THE PRODUCTIVE WORK OF BALZHAN BOLTIRIKOVA DURING HER DIPLOMATIC SERVICE AT THE UNITED NATIONS.....	1735
Tassilova A.A., Zhappasov Z.E. WOMEN IN WARTIME SOVIET SOCIETY.....	1750
Turlybai B.S., Kenzhebaev G.K. THE ROLE OF THE NEWSPAPER "BIRLIK TUY" IN RAISING EDUCATIONAL ISSUES AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY.....	1762
Tokishkadirov B., Dautova A., Issin A. HISTORICAL AND CULTURAL REPRESENTATION OF KAZAKH-DZHUNGAR RELATIONS IN FOLK LITERATURE (BASED ON THE SONG "AIKUNIM" COMPOSED BY SHAKARIM).....	1776
Shukeeva A.T., Bukanova R.G., Utegenov M.Z. EVERYDAY LIFE OF THE RURAL POPULATION OF THE NORTHERN REGIONS OF KAZAKHSTAN IN THE 1950s–1960s THROUGH THE PRISM OF HISTORICAL MEMORY.....	1792

ETHNOLOGY/ANTHROPOLOGY

Sakhi Zh., Aidymbayeva A. GENDER POLICY IN EARLY 20TH-CENTURY KAZAKH SOCIETY ON THE PAGES OF THE “AIQAP” JOURNAL: A MEDIA-ETHNOGRAPHIC ANALYSIS.....	1808
Syzdykova G.M. ENDO- AND EXO-ETHNONYMS OF THE KAZAKH PEOPLE IN RUSSIAN HISTORIOGRAPHY OF THE SECOND HALF XVIII – EARLY XX CENTURIES.....	1824
Kaliyeva B.T., Tleubekova G.B. THE WAY OF LIFE OF KAZAKH PEOPLE IN THE MATERIALS OF RUSSIAN IMPERIAL EXPEDITIONS AND THE WORKS OF RUSSIAN TRAVELERS OF THE 18TH–19TH CENTURIES.....	1834

МАЗМҰНЫ

ТАРИХНАМА ЖӘНЕ ДЕРЕКТАНУ

Купенова Г.Ы., Сманова А.М. РЕСЕЙДЕГІ ТҮРКІ-МҰСЫЛМАН ХАЛЫҚТАРЫ ТАРИХЫНДАҒЫ «МЕКТЕП МӘСЕЛЕСІ» (РЕВОЛЮЦИЯҒА дейінгі татар баспасөзінің деректері негізінде).....	1563
Қасымқан Қ., Сауырқан Е. МӘШҰР ЖҮСІП КӨПЕЙҰЛЫНЫҢ «ДІН ТАҒЫЛЫМЫ» ҚОЛЖАЗБАСЫНЫҢ ДІНТАНУЛЫҚ ЖӘНЕ ДЕРЕКТАНУЛЫҚ АСПЕКТІЛЕР.....	1575

ТАРИХ

Қабылдинов З.Е., Бейсембаева А.Р., Мұсаубалина Г.Т. 1630–1680-ЖЫЛДАРЫ ЖОҢҒАР ХАНДЫҒЫНЫҢ ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНА ҚАТЫСТЫ СЫРТҚЫ САЯСАТЫ.....	1588
Абдиханова А.Е., Ахметова Ж.Қ., Абдиманов С.Ә. ҰЛТТЫҚ МЕМЛЕКЕТТІЛІК ЖОЛЫНДАҒЫ КҮРЕСКЕРЛІК ҰСТАНЫМДАР («ҮШ ЖҮЗ» ПАРТИЯСЫ МЫСАЛЫНДА).....	1605
Абдуллаева А.Т., Динашева Л.С., Мырзалиева Э.К. XIX ҒАСЫРДЫҢ ЕКІНШІ ЖАРТЫСЫНДАҒЫ ТҮРКІСТАН ҚАЛАСЫНЫҢ ДӘСТҮРЛІ ҚАЛА МӘДЕНИЕТІНІҢ ЭВОЛЮЦИЯСЫ.....	1619
Адилбаева А.С., Бақытжанова А.Б., Габдуллина А.Ж. ТӘУЕЛСІЗДІК КЕЗЕҢІНДЕГІ СЕМЕЙ ҚАЛАСЫНЫҢ ХАЛҚЫНЫҢ САНЫ МЕН ЭТНИКАЛЫҚ ҚҰРАМЫ.....	1636
Дадабаева Г., Пек Д. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ НЕМІСТЕР: XX ҒАСЫРДАҒЫ ҚОНЫС АУДАРУ МЕН БЕЙІМДЕЛУ ТАРИХЫ.....	1649
Жүрсінбаев Б.А., Жұбанышов Б.Т., Данабекова Д.И. ТАУ КУЛЬТІ – ТӨНІРЛІК ДҮНИЕТАНЫМНЫҢ АЛҒАШҚЫ БАСТАУЫ.....	1662
Қожа М., Сандыбаева А., Примкулова Г. ТҮРКІСТАН ҚАЛАСЫНДАҒЫ ӘЛ-ҚОЖА-АТА КЕШЕНІ ЗЕРТТЕУЛЕРІНІҢ КЕЙБІР НӘТИЖЕЛЕРІ.....	1680
Легкий Д.М., Ибраев Е.Е., Табулденев Ә.Н. ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ ЖЕТЕКШІЛЕРІ САЯСИ ТЕРГЕУ ҚҰЖАТТАРЫНДА (ОРЫНБОР, 1916 Ж. ТАМЫЗ).....	1693
Оралова А.А. ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНЫҢ ШЫҒЫС ШЕКАРАЛАРЫНДАҒЫ САЯСАТЫНДА ҚОЖАБЕРГЕН БАТЫРДЫҢ ТАРИХИ РӨЛІ.....	1707
Сақтағанова З.Г., Елібаев Т.А. ТОРҒАЙ ОБЛЫСЫ РЕСЕЙ ИМПЕРИЯСЫНЫҢ 1897 ЖЫЛҒЫ БІРІНШІ ЖАЛПЫХАЛЫҚТЫҚ ХАЛЫҚ САНАҒЫ МАТЕРИАЛДАРЫ БОЙЫНША.....	1720
Сыдыков Е., Сайлаубай Е., Дүйсен С. БАЛЖАН БӨЛТІРКОВАНЫҢ БІРІККЕН ҰЛТТАР ҰЙЫМЫНА ДИПЛОМАТИЯЛЫҚ ИССАПАРЛАРЫ КЕЗІНДЕГІ ТИІМДІ ЖҰМЫСТАРЫ.....	1735
Тасилова А.А., Жаппасов Ж.Е. СОҒЫС ЖАҒДАЙЫНДА ӘЙЕЛДЕРДІҢ КҮНДЕЛІКТІ ӨМІРГЕ БЕЙІМДЕЛУІ.....	1750
Турлыбай Б.С. Кенжебаев Ғ.К. XX ҒАСЫР БАСЫНДАҒЫ «БІРЛІК ТУЫ» ГАЗЕТІНІҢ БІЛІМ БЕРУ МӘСЕЛЕЛЕРІН КӨТЕРУДЕГІ РӨЛІ.....	1762
Токишкандиров Б., Даутова А., Исин А. ФОЛЬКЛОР МАТЕРИАЛДАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ-ЖОҢҒАР ҚАТЫНАСТАРЫНЫҢ ТАРИХИ-МӘДЕНИ КӨРІНІСІ (ШӘКӘРІМНЕН ЖЕТКЕН «АЙКҮНІМ» ӘНІ МЫСАЛЫНДА).....	1776
Шукеева А.Т., Буканова Р.Г., Утегенов М.З. XX ҒАСЫРДЫҢ 50–60-ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ СОЛТҮСТІК ӨНІРЛЕРІНДЕГІ АУЫЛ ХАЛҚЫНЫҢ КҮНДЕЛІКТІ ӨМІРІ ТАРИХИ ЖАДЫ АЯСЫНДА.....	1792

ЭТНОЛОГИЯ/АНТРОПОЛОГИЯ

Сахи Ж., Айдымбаева А. XX ҒАСЫР БАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫНДАҒЫ ГЕНДЕРЛІК САЯСАТ «АЙҚАП» ЖУРНАЛЫ БЕТТЕРІНДЕ: МЕДИА-ЭТНОГРАФИЯЛЫҚ ТАЛДАУ.....	1808
Сыздыкова Г.М. XVIII ҒАСЫРДЫҢ ЕКІНШІ ЖАРТЫСЫ – XX ҒАСЫРДЫҢ БАС КЕЗЕҢІНДЕГІ РЕСЕЙ ТАРИХНАМАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ЭНДО ЖӘНЕ ЭКЗОЭТНИМДЕРІ.....	1824
Калиева Б.Т., Тлеубекова Г.Б. XVIII-XIX ҒҒ. РЕСЕЙ ИМПЕРИЯСЫ ҰЙЫМДАСТЫРҒАН ЗЕРТТЕУ ЭКСПЕДИЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ МЕН ОРЫС САЯХАТШЫЛАРЫНЫҢ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ТҮРМЫС-ТІРШІЛІГІ.....	1834

СОДЕРЖАНИЕ

ИСТОРИОГРАФИЯ И ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ

Купенова Г.Ы., Сманова А.М. «ШКОЛЬНЫЙ ВОПРОС» В ИСТОРИИ ТЮРКО-МУСУЛЬМАНСКИХ НАРОДОВ РОССИИ (ПО МАТЕРИАЛАМ ДОРЕВОЛЮЦИОННОЙ ТАТАРСКОЙ ПЕЧАТИ).....	1563
Касымхан Қ., Сауыркан Е. РЕЛИГИОВЕДЧЕСКИЕ И ИСТОЧНИКОВЕДЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РУКОПИСИ «ДІН ТАҒЫЛЫМЫ» МАШХУРА ЖУСУПА КОПЕЙУЛЫ.....	1575

ИСТОРИЯ

Қабылдинов З.Е., Бейсембаева А.Р., Мұсаубалина Г.Т. ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА ДЖУНГАРСКОГО ХАНСТВА В ОТНОШЕНИИ КАЗАХСКОГО ХАНСТВА В 1630–1680-Е ГОДЫ.....	1588
Абдиханова А.Е., Ахметова Ж.К., Абдиманов С.А. ПРИНЦИПЫ БОРЬБЫ ЗА НАЦИОНАЛЬНУЮ ГОСУДАРСТВЕННОСТЬ (НА ПРИМЕРЕ ПАРТИИ «УШ ЖУЗ»).....	1605
Абдуллаева А.Т., Динашева Л.С., Мырзалиева Э.К. ЭВОЛЮЦИЯ ТРАДИЦИОННОЙ ГОРОДСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГОРОДА ТУРКЕСТАНА ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА.....	1619
Адилбаева А.С., Бакытжанова А.Б., Габдуллина А.Ж. ЧИСЛЕННОСТЬ И ЭТНИЧЕСКИЙ СОСТАВ НАСЕЛЕНИЯ ГОРОДА СЕМЕЙ В ПЕРИОД НЕЗАВИСИМОСТИ.....	1636
Дадабаева Г., Пек Д. НЕМЦЫ КАЗАХСТАНА: ИСТОРИЯ ПЕРЕСЕЛЕНИЙ И АДАПТАЦИИ В XX ВЕКЕ.....	1649
Журсинбаев Б.А., Жубанышов Б.Т., Данабекова Д.И. КУЛЬТ ГОР – ПЕРВОНАЧАЛЬНЫЙ ИСТОК ТЕНГРИАНСКОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ.....	1662
Кожан М., Сандыбаева А., Примкулова Г. НЕКОТОРЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЙ КОМПЛЕКСА АЛЬ-ХОДЖА-АТА В ГОРОДЕ ТУРКЕСТАНЕ.....	1680
Легкий Д.М., Ибраев Е.Е., Табулденев А.Н. ЛИДЕРЫ КАЗАХСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ДВИЖЕНИЯ В ДОКУМЕНТАХ ПОЛИТИЧЕСКОГО СЫСКА (ОРЕНБУРГ, АВГУСТ 1916 Г.).....	1693
Оралова А.А. ИСТОРИЧЕСКАЯ РОЛЬ КОЖАБЕРГЕНА БАТЫРА В ПОЛИТИКЕ КАЗАХСКОГО ХАНСТВА НА ВОСТОЧНЫХ РУБЕЖАХ.....	1707
Сактаганова З.Г., Елибаев Т.А. ТУРГАЙСКАЯ ОБЛАСТЬ ПО МАТЕРИАЛАМ ПЕРВОЙ ВСЕОБЩЕЙ ПЕРЕПИСИ НАСЕЛЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ 1897 ГОДА.....	1720
Сыдыков Е., Сайлаубай Е., Дуйсен С. ПЛОДОТВОРНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БАЛЖАН БОЛТИРИКОВОЙ ВО ВРЕМЯ ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ В ОРГАНИЗАЦИИ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ.....	1735
Тасилова А.А., Жаппасов Ж.Е. ЖЕНЩИНЫ В СОВЕТСКОМ ОБЩЕСТВЕ В ГОДЫ ВОЙНЫ.....	1750
Турлыбай Б.С., Кенжебаев Г.К. РОЛЬ ГАЗЕТЫ «БІРЛІК ТУЫ» В ПОДНЯТИИ ПРОБЛЕМ ОБРАЗОВАНИЯ В НАЧАЛЕ XX ВЕКА.....	1762
Токишкандиров Б., Даутова А., Исин А. ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЕ ОТРАЖЕНИЕ КАЗАХСКО-ДЖУНГАРСКИХ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ В ФОЛЬКЛОРНЫХ МАТЕРИАЛАХ (НА ПРИМЕРЕ ПЕСНИ «АЙКҮНІМ», ДОШЕДШЕЙ ОТ ШАКАРИМА).....	1776
Шукеева А.Т., Буканова Р.Г., Утегенов М.З. ПОВСЕДНЕВНАЯ ЖИЗНЬ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ СЕВЕРНЫХ РАЙОНОВ КАЗАХСТАНА В 50-60-Х ГОДАХ XX В. ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ИСТОРИЧЕСКОЙ ПАМЯТИ.....	1792

ЭТНОЛОГИЯ/АНТРОПОЛОГИЯ

Сахи Ж., Айдымбаева А. ГЕНДЕРНАЯ ПОЛИТИКА В КАЗАХСКОМ ОБЩЕСТВЕ НАЧАЛА XX ВЕКА НА СТРАНИЦАХ ЖУРНАЛА «АЙКАП»: МЕДИА-ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ.....	1808
Сыздыкова Г.М. ЭНДО- И ЭКЗОЭТНОНИМЫ КАЗАХСКОГО НАРОДА В РОССИЙСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XVIII – НАЧАЛА XX В.....	1824
Калиева Б.Т., Тлеубекова Г.Б. ОБРАЗ ЖИЗНИ КАЗАХСКОГО НАРОДА В МАТЕРИАЛАХ ЭКСПЕДИЦИЙ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ И ТРУДАХ РУССКИХ ПУТЕШЕСТВЕННИКОВ XVIII–XIX ВЕКОВ.....	1834

ASIAN JOURNAL “STEPPE PANORAMA”

2025. 12 (6)

Бас редактор:

Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген:

Копеева С.Ж.

Құрылтайшысы және баспагері:

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті

Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:

050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй

ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Журнал сайты: <https://ajspiie.com>

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТЖЭИ басылған:

050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй